

THE ANALYSIS OF THE TENSE SYSTEM IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES

Toreniyazov Nurali Miralievich

Master's degree of Uzbekistan State World Languages University

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17222638>

ARTICLE INFO

Received: 13rd September 2025

Accepted: 28th September 2025

Online: 29th September 2025

KEYWORDS

Tense system, EFL, English language, Uzbek language, contrastive analysis, present perfect, pedagogical approach, acquisition.

ABSTRACT

This article provides a comparative analysis of the tense systems in English and Uzbek languages and highlights the main difficulties faced by EFL (English as a Foreign Language) learners. The complexity of tense and aspect categories in English, their equivalents in Uzbek, as well as typical errors made by students are analyzed through examples. Furthermore, the article demonstrates ways to overcome these difficulties using effective pedagogical approaches, namely contrastive analysis, visual aids, and communicative exercises.

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA ZAMON TIZIMI TAHLILI

Toreniyazov Nurali Miralievich

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti magistri

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17222638>

ARTICLE INFO

Received: 13rd September 2025

Accepted: 28th September 2025

Online: 29th September 2025

KEYWORDS

Zamonlar tizimi, ingliz tili chet tili sifatida, ingliz tili, o'zbek tili, qiyosiy tahlil, hozirgi mukammal zamon, pedagogik yondashuv, o'zlashtirish.

ABSTRACT

Mazkur maqolada ingliz va o'zbek tillarining zamon tizimi taqqosiy tahlil qilinadi hamda EFL (English as a Foreign Language) o'rganuvchilari duch keladigan asosiy qiyinchiliklar yoritiladi. Ingliz tilidagi zamon va aspekt kategoriyalarining murakkabligi, ularning o'zbek tilidagi ekvivalentlari, shuningdek, o'quvchilar tomonidan uchraydigan tipik xatolar misollar orqali tahlil qilingan. Bundan tashqari, samarali pedagogik yondashuvlar, ya'ni kontrastiv tahlil, vizual vositalar va kommunikativ mashqlar yordamida bu qiyinchiliklarni yengib o'tish imkoniyatlari ko'rsatib berilgan.

Kirish. Tilshunoslikda zamon kategoriyasi doimo dolzarb mavzulardan biri bo'lib kelgan. Chunonchi, Crystal ta'kidlaganidek, til tizimi nafaqat lug'aviy birliklardan, balki ularni vaqt va makon doirasida aniq ifodalay oladigan grammatik vositalardan ham iboratdir [3]. Shuningdek, Nation va uning hamkorlari ingliz tili grammatikasini tahlil qilar ekan, zamon va aspektni alohida semantik yuk ko'taruvchi kategoriyalar sifatida

izohlaydi [7]. Ularning fikricha, ingliz tilida zamon faqat o'tmish va hozirgi ko'rinishlarda mavjud bo'lsa-da, aspekt kategoriyasi yordamida vaqt munosabatlari yanada nozik darajada ifodalanadi.

O'zbek tilshunosligida ham bu masalaga katta e'tibor qaratilgan. Masalan, Kipchakova o'zbek tilida zamon shakllari uch asosiy grammatik kategoriyani tashkil etishini – hozirgi, o'tgan va kelasi zamoni alohida ta'kidlaydi [1]. Unga ko'ra, qo'shimchalar vositasida ifodalanadigan bu shakllar muloqotda yetarli darajada aniqlik beradi, ammo ingliz tilidagi kabi murakkab aspektual tizim mavjud emas.

Shuningdek, zamon tizimini o'zlashtirish jarayonida EFL o'rganuvchilarning xatolari haqida ko'plab tadqiqotlar o'tkazilgan. Masalan, Ellis til o'rganuvchilarning ikkinchi tilni egallash jarayonida ko'pincha ona tilining grammatik qoidalarini yangi tilga ko'chirishga urinishi natijasida xatolarga yo'l qo'yishini ta'kidlaydi [4]. Bu holat ayniqsa ingliz va o'zbek tillari zamon tizimini taqqoslashda yaqqol ko'zga tashlanadi.

Demak, ingliz va o'zbek tillarining zamon tizimi tuzilishi jihatidan tubdan farqlanadi. Ingliz tilida zamon va aspekt kategoriyalari yordamchi fe'llar, qo'shimcha shakllar va -ing qo'shimchasi orqali hosil qilinsa, o'zbek tilida esa asosan qo'shimchalar va participial shakllar yordamida ifodalanadi. Shu boisdan ham o'zbek tilida so'zlashuvchi EFL o'rganuvchilar ingliz tilidagi murakkab zamon-aspekt shakllarini o'zlashtirishda muammolarga duch keladilar.

Shuni ta'kidlash joizki, ingliz tilida present simple, present continuous, present perfect, past perfect kabi shakllar nozik semantik farqlarga ega bo'lsa, o'zbek tilida ko'pincha uch asosiy zamon – hozirgi, o'tgan va kelasi zamon – yetarli bo'ladi. Shu sababli, o'rganuvchilar ingliz tilidagi present perfect va past simple kabi farqlarni ajratishda qiyinchilik sezadilar. Masalan, ingliz tilidagi I have been to London gapiga o'zbek tilida to'liq ekvivalent yo'q, chunki odatda Men Londonda bo'lganman deb tarjima qilinadi, ammo bu konstruktsiya hamisha present perfectning barcha kontekstual vazifalarini bera olmaydi. Bu fikrni J. Richards va T. Schmidt ham tasdiqlaydi: ularning tadqiqotlarida ko'rsatilishicha, ingliz tilidagi perfect aspect ko'plab chet ellik o'rganuvchilar, ayniqsa agglutinativ tillar egalari uchun eng murakkab kategoriyalardan biri hisoblanadi [9].

Shuningdek, ingliz tilida davomiylik kategoriyasi (progressive aspect) mustaqil grammatik vosita bo'lsa, o'zbek tilida u asosan "-yapti" yoki "-moqda" qo'shimchalari yordamida ifodalanadi. Bu jihatdan qaraganda, I am studying now gapining o'zbekchasi Men hozir o'qiyapman yoki Men hozir o'qimoqdaman bo'ladi. Ammo o'rganuvchilar ingliz tilidagi -ing shaklini ishlatishni ko'pincha unutib, I study now kabi noto'g'ri gap tuzadilar. Bu xato ko'plab EFL sinflarida kuzatiladi va Ellis ta'kidlaganidek, ularning ildizi transfer hodisasiga borib taqaladi [4].

Bundan tashqari, ingliz tilida vaqt ko'rsatkichlari bilan zamon tanlovi juda muhim. Masalan, last year, yesterday kabi so'zlar bilan faqat past simple ishlatiladi. Ammo o'zbek tilida O'tgan yili Londonga borganman ham, O'tgan yili Londonga bordim ham aytilishi mumkin. Natijada, EFL o'rganuvchilari I have visited London last year kabi xatolar qiladi. To'g'ri variant esa I visited London last year bo'lishi kerak. Bu hodisani C. James o'zining kontrastiv tahlil nazariyasi doirasida "negative transfer" deb ataydi [5].

Shu bilan birga, since va for kabi soʻzlar bilan present perfectdan foydalanish qoidalari ham koʻp chalkashlik tugʻdiradi. Masalan, oʻzbek tilida Men 2019-yildan beri bu yerda yashayman deyiladi. Ingliz tilida esa bu gap I have been living here since 2019 shaklida boʻladi. Oʻrganuvchilar esa koʻpincha I am here since 2019 deb yozib, xato qilishadi. Bu haqda Swan va Smith ham oʻz tadqiqotlarida qayd etadi: ular oʻzbek va boshqa turkiy tillarda zamon ifodasining soddaroqligi tufayli oʻrganuvchilar ingliz tilidagi aspektual farqlarni oʻzlashtirishda qiyinchilikka duch kelishini koʻrsatgan [10].

Tilshunos olimlar taʼkidlaganidek, bu turdagi xatoliklarning ildizi birinchi navbatda kontrastiv tafovutlarga borib taqaladi. Oʻzbek tili agglutinatib boʻlib, zamon va aspekt kategoriyalari koʻpincha bitta qoʻshimchada jamlanadi. Ingliz tili esa yordamchi feʼllar va sintaktik vositalar yordamida maʼno nozikliklarini ifodalaydi. Shu sababdan, oʻzbek EFL oʻrganuvchilari ingliz tilidagi zamonlarni oʻz ona tili qoidalari asosida tushunishga intiladi va natijada xatolarga yoʻl qoʻyadi.

Pedagogik nuqtai nazardan qaralganda, bu muammolarni hal qilish uchun bir nechta yondashuv samarali hisoblanadi. Birinchidan, kontrastiv tahlil asosida darslar oʻtkazish zarur, yaʼni oʻqituvchi oʻzbek va ingliz tilidagi zamonlar oʻrtasidagi asosiy farqlarni koʻrsatib berishi kerak. Ikkinchidan, timeline va jadval kabi vizual yordamchilar yordamida vaqt munosabatlarini koʻrsatish foydali boʻladi. Uchinchidan, kommunikativ mashqlar orqali oʻquvchilarni real muloqot vaziyatlarida turli zamon shakllaridan foydalanishga oʻrgatish muhimdir.

Yuqorida keltirilgan taqqosiy tahlildan koʻrinib turibdiki, ingliz va oʻzbek zamon tizimlari oʻrtasida sezilarli grammatik va semantik tafovutlar mavjud. Ingliz tilida zamon va aspekt kategoriyalari juda murakkab shakllar orqali ifodalansa, oʻzbek tilida soddaroq tizim yetarli boʻladi. Natijada, EFL oʻrganuvchilari ingliz tilidagi present perfect, past perfect va progressive aspect kabi shakllarni toʻgʻri qoʻllashda qiyinchilikka duch keladilar. Bu jarayonda asosiy muammo transfer hodisasi, yaʼni ona tilidan ingliz tiliga toʻgʻridan-toʻgʻri qoidalar oʻtkazilishi bilan izohlanadi. Shu bois, zamon kategoriyasini oʻzlashtirishda kontrastiv tahlil, vizual vositalar va kommunikativ metodlar alohida ahamiyat kasb etadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, ingliz va oʻzbek zamon tizimlari oʻrtasidagi farqlar oʻzbek tilida soʻzlashuvchi EFL oʻrganuvchilar uchun muayyan qiyinchiliklar tugʻdiradi. Biroq, toʻgʻri pedagogik yondashuv, yaʼni kontrastiv tahlil, vizual vositalar va kontekstual mashqlar asosida bu qiyinchiliklarni samarali yengish mumkin. Eng muhimi, oʻrganuvchilarni “present perfect” va “past simple” kabi nozik jihatlarga alohida eʼtibor qaratishga oʻrgatishdir.

References:

1. Bahridinovna, K. S. A COMPARATIVE ANALYSIS OF ENGLISH AND UZBEK GRAMMAR.
2. Celce-Murcia, M., Larsen-Freeman, D., & Williams, H. A. (1983). The grammar book: An ESL/EFL teacher's course (p. 854). Rowley, MA: Newbury House.
3. Crystal, D. (2003). English as a global language. Cambridge university press.
4. Ellis, R. (1997). Second language acquisition. The United States: Oxford, 98, 37.

5. James, C. (2013). Errors in language learning and use: Exploring error analysis. Routledge.
6. Krashen, S. (1982). Principles and practice in second language acquisition.
7. Nation, I. S., & Nation, I. S. P. (2001). Learning vocabulary in another language (Vol. 10, pp. 126-132). Cambridge: Cambridge university press.
8. Odlin, T. (2003). Cross-linguistic influence. The handbook of second language acquisition, 436-486.
9. Richards, J. C., & Schmidt, R. W. (2013). Longman dictionary of language teaching and applied linguistics. Routledge.
10. Swan, M., & Smith, B. (2001). Learner English: A teacher's guide to interference and other problems (Vol. 1). Cambridge University Press.